

Maa- ja metsätalousvaliokunnalle

Kirjallinen lausunto koskien hallituksen esitystä eduskunnalle luonnonsuojelulaiksi ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta HE 76/2022 vp.

Ehdotetun lain 6 luvun kirjauksista

Kalatalouden Keskusliitto pitää perinneluontotyyppien suojelua perusteltuna ja hyvänä tavoitteena sinänsä. Kalatalouden Keskusliitto pitää kuitenkin ongelmallisena ehdotetun sääntökokonaisuuden sisältämiä omistusoikeuden liiallisia rajoituksia.

Ongelmallisena Kalatalouden Keskusliitto pitää muun muassa ehdotetun lain 63 §:ää. Kyseisen pykälän perusteella maanomistaja voitaisiin velvoittaa korvaamaan valtiolle luonnonsuojelualueen heikentämisen. Tämä on ongelmallista ensinnäkin siksi, että maanomistaja on voinut luovuttaa aluetta vapaaehtoisesti korvausta vastaan määrääjäksi luonnonsuojelutarkoitukseen. Määrääjän umpeuduttua maanomistaja joutuisi mahdollisesti korvaamaan väitetyn heikkenemisen. Tämä johtaisi kohtuuttomaan tilanteeseen maanomistajan näkökulmasta, joka on määrääjäksi luovuttanut alueen luonnonsuojelutarkoitukseen ja käytännössä menettää hänelle tästä omistusoikeuden heikentämisestä korvatun summan.

Kalatalouden Keskusliitto pitää ongelmallisena mahdollisuutta perustaa luonnonsuojelualue Natura 2000 -verkostoon sisältyvälle, luonnonsuojelulain keinoin toteutettavalle alueelle ilman maanomistajan suostumusta. Kyseinen kirjaus olisi omistusoikeuden näkökulmasta ongelmallinen. Kalatalouden Keskusliitto painottaa, että nykyinen järjestelmä on toimiva ja toisaalta Keskusliiton näkemyksen mukaan lähtökohtaisesti tehokkaampaa olisi toteuttaa muutokset kuten esityksessä on muutoin edellä ehdotettu, eli vapaaehtoisuuden ja erilaisten kannustimien avulla. Pakkolunastukset ja erityisesti vesialueita koskevat vaikeat arvostustilanteet johtaisivat todennäköisesti oikeusprosesseihin erityisesti vesialueiden arvostamisen näkökulmasta. Vesialueiden arvostaminen on todettu vaikeaksi ja riittäväksi asiaksi pakkolunastustilanteissa. Kalatalouden Keskusliiton käsityksen mukaan vapaaehtoisuuteen perustuvat vesialuekaupat olisivat tehokkaampi tapa toteuttaa luonnonsuojelua.

Kokonaisuutena voidaan todeta, että luvun 6 sisältämät säännökset sisältävät vähintään ongelmallisia ehdotuksia omistusoikeuden suhteen. Kalatalouden Keskusliitto painottaa, että omistusoikeus on perustuslaissa taattu perusoikeus ja kyseisen luvun perusteella ei välity käsitystä siitä, että lakiehdotuksessa omistusoikeus on otettu riittävällä tavalla huomioon. Kyseisen luvun kirjaukset nyt esitetyssä muodossa johtavat tulevaisuudessa oletettavasti runsaan kritiikin kohteeksi ja vältettävissä olevaan vastakkainasetteluun maanomistajien ja lunastajan välillä.

Ehdotetun lain 8 luvun kirjauksista

Kalatalouden Keskusliitto esittää, että 83 §:ään tehdään seuraavat muutokset:

+ ”Luovutuksesta tai toimituksesta Luonnontieteelliselle keskusmuseolle tai tutkimuskäyttöön toimitetusta eläimestä aiheutuneet kulut korvataan luovuttajalle”

= ”...se saadaan ottaa talteen ja ilman aiheetonta viivytystä luovuttaa Luonnontieteelliselle keskusmuseolle, muulle luonnontieteelliselle museolle tai laitokselle tai korkeakoululle, jonka on haettava hallussapitoon 89 §:ssä tarkoitettu elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen lupa. **Luovutuksesta tai toimituksesta Luonnontieteelliselle keskusmuseolle tai tutkimuskäyttöön toimitetusta eläimestä aiheutuneet kulut korvataan luovuttajalle.**”

Kalatalouden Keskusliitto esittää, että 85 §:ään tehdään seuraavat muutokset:

+ ” kalataloudelle”

= ”Lintulajien osalta poikkeamisen edellytyksenä on 1 momentissa säädetyn lisäksi, ettei sille ole muuta tyydyttävää ratkaisua, ja että poikkeus on tarpeen a) eläimistön ja kasviston suojelemiseksi; b) kansanterveyden sekä lentoturvallisuuden ja muun yleisen turvallisuuden turvaamiseksi; c) viljelmille, kotieläimille, metsille, **kalataloudelle** ja vesistöille koituvan vakavan vahingon estämiseksi;”

+ ”kalataloudelle ja kalojen lisääntymisaikana paikallisesti määritetyille alueille”

= ”Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus voi sallia määräaikaaisesti poiketa rauhoitetun lajin häiritsemiskiellosta maantieteellisesti rajatulla alueella, mikäli lajin runsaslukuisuudesta johtuen on todennäköistä, että lajin yksilöt aiheuttavat ennakoimattomasti kohdentuvaa, erityisen merkittävää vahinkoa viljelmille, **kalataloudelle ja kalojen lisääntymisaikana paikallisesti määritetyille alueille.**”

Edellä todettu muutosehdotus on kalatalouden näkökulmasta tärkeä ja osaltaan on linjassa ja tukee valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaista ohjelmaa vahvistaa suomalaista kalataloutta ja suomalaisten kalankulutusta. Käytännössä toimiva kalatalous tarvitsee mahdollisuuksia poikkeuksiin tämän osalta. Kalatalous on kestävässä tilanteessa muun muassa suhteessa merimetsoihin. Ilman asianmukaista puuttumista kalatalouden edellytyksiä heikentäviin tekijöihin poikkeusmahdollisuuksien avulla on tilanne omiaan heikentämään hallituksen tavoitetta kasvattaa kaupallisen kalastajien määriä Suomessa ja toisaalta siten laajemmin suomalaisen kalastuselinkeinoon kasvattamista ja Suomessa pyydetyn kalan kulutusta.

Ehdotetun lain 10 luvun kirjauksista

Kalatalouden Keskusliitto ehdottaa lain tarkentamista 97 §:n osalta. Pykälä koskee kieltotauluja. Pykälän mukaan: ”Maa- tai vesialueelle ei saa pystyttää sellaista kulkemisen, mairinnousun tai muun jokamiehen oikeuden käyttämisen kieltävää taulua, jonka asettamiseen ei ole lakiin nojautuvaa perustetta.”

Kalatalouden Keskusliitto on saanut useita yhteydenottoja perusteettomista kalastuksenkieltokylteistä, joita maanomistajat ovat pystyttäneet mailleen lähelle vesistöjä. Kyseisissä kylteissä on saatettu todeta esimerkiksi, että "kalastus kielletty" tai "viehekalastus kielletty", vaikka vesistöissä ei olisi mitään lakiin perustuvaa rajoitusta voimassa. Kyseisillä kylteillä pyritään siis rajoittamaan yleiskalastusoikeuksia johtamalla kalastajia harhaan. Viranomaiset eivät ole voineet puuttua tilanteeseen.

Ehdotettu 97 § sisältää kiellon pystyttää perusteettoman kieltotaulun, joka koskee jokamiehenoikeuksia. Kalatalouden Keskusliitto ehdottaa, että kyseiseen pykälään lisättäisiin kiello pystyttää yleiskalastusoikeuksia koskeva perusteeton kieltotaulu. Nimenomainen laissa todettu kiello olisi tarpeellinen paitsi informatiivisuuden vuoksi myös siksi, että viranomaiset voisivat ryhtyä toimenpiteisiin kieltotaulujen poistamiseksi.

Kalastamisen tai tarkemmin yleiskalastusoikeuksien käyttämisen osalta tulkinnallisesti on ollut ongelmallista, onko se jokamiehenoikeus vai ei ja onko perusteettomiin kalastuksenkieltokyltteihin mahdollista puuttua nykyisen luonnonsuojelulain 36 §:n nojalla. Kalastuslain (379/2015) 7 §:ssä luetellaan yleiskalastusoikeudet. Kalastuslakia koskevan hallituksen esityksen perusteluissa (HE 192/2014) yleiskalastusoikeudet määritellään "jokamiehen oikeuksia luonteeltaan lähellä oleviksi". Toisaalta samaisessa hallituksen esityksessä todetaan nimenomaisesti, että ainakin onkiminen ja pilkkiminen ovat jokamiehenoikeuksia (s. 100).

Tulkinnallinen epäselvyys poistuisi viittauksella yleiskalastusoikeuksiin. Yleiskalastusoikeudet on määritelty kalastuslain 7 §:ssä. Yleiskalastusoikeuksiin kuuluu maksuttomana onkiminen, pilkkiminen ja silakanlitkaus sekä maksullisena viehekalastus.

Kalatalouden Keskusliitto ehdottaa, että ehdotetun luonnonsuojelulain 97 §:n sisältöä muokataan seuraavasti: "Maa- tai vesialueelle ei saa pystyttää sellaista kulkemisen, mairinnousun tai muun jokamiehen oikeuden tai yleiskalastusoikeuksien käyttämisen kieltävää taulua, jonka asettamiseen ei ole lakiin nojautuvaa perustetta.". Kalatalouden Keskusliitto toteaa, että muotoilu voidaan toteuttaa myös muulla tavalla mutta olennaista on se, että perusteettomien rajoituskylttien pystyttämisen kiello ulottuisi koskettamaan myös yleiskalastusoikeuksia.

Ehdotetun lain 11 luvun kirjauksista

Kuten todettua, Kalatalouden Keskusliitto pitää ongelmallisena muun muassa ehdotetun lain 63 §:ää. Ekologisen kompensaation järjestelmä on sinänsä hyvä luonnonsuojelullinen mekanismi, kun kyseessä on suuret ja taloudellista voimaa omaavat toimijat, kuten julkishallinnon toimijat ja yritykset. Sen sijaan luonnolliset henkilöt maanomistajina voisivat joutua kompensaation näkökulmasta kohtuuttomaan tilanteeseen. Esimerkiksi määräaikaisen suojelun lakkaamisen ei tulisi synnyttää mitään kompensaatiovelvollisuutta maanomistajalle.

Ekologisen kompensaation tilanteessa maanomistajan omaisuudensuoja voi esimerkiksi heiketä silloin, kun poikkeuspäätöksessä on velvoitettava heikennyksen aiheuttaja hyvittäviin toimenpiteisiin. Voimassa oleva luonnonsuojelulaki lähtee siitä, että ellei

poikkeusta myönnetä, maanomistaja voi saada korvauksia. Ehdotettavan lain osalta tilanne olisi kuitenkin se, että jos poikkeus myönnetään, maanomistaja voi joutua toteuttamaan hyvittäviä toimenpiteitä, ja näistä aiheutuu kustannuksia. Tätä voi pitää heikennyksenä voimassa olevaan tilanteeseen ja merkittävänä ja jopa liiallisena puuttumisena omistusoikeuteen.

Kalatalouden Keskusliiton näkökulmasta kompensatiojärjestelmän valmistelua ja tarkempaa suunnittelua on jatkettava ottaen huomioon omistusoikeus entistä tarkemmin ja siihen puuttumisesta aiheutuva oikeudenmenetys. Tällä hetkellä lakiesitys vaikuttaisi siltä, että se antaisi mahdollisuuden velvoittaa sen, jonka omistusoikeutta on loukattu, suorittamaan omistusoikeutta loukkaavalla tavalla korvauksia.

Kalatalouden Keskusliitto kannattaa vapaaehtoisuuteen perustuvaa kompensatiomallia, joka on nostettu esille sivulla 97 – tämä tuo toisaalta kompensation hyödyt osaksi luonnonsuojelujärjestelmää mutta välttää omistusoikeuteen ja sen ydinalueelle kohdistuvat loukkaukset.

Mikäli ekologisen kompensatian mallissa pitäydytään, on se ehdottomasti toteutettava nyt suunnitellulla tavalla pilotoinnilla ja portaittain.

Helsingissä 30. päivänä toukokuuta 2022

Elias Rauhala
Lakimies